

БП «Заң және тәртіп» қағидасының Қазақстан қоғамында жүзеге асырудың ең тиімді тетігін ұсынады

«Заң және тәртіп» қағидасы дегеніміз – қоғамдағы тәртіптің бәрі заң арқылы реттелуі керек деген принцип. Бәрі заң алдында тең болады, заңға бағынады.

Қарарға анализ/ Мәселе: Қазір бізде белгілі бір таңда проблемалар бар: Заң бар, бірақ оны орындау және бақылау әлсіз. Бақылау әлсіз болғасын, полиция жоқ болса, қызметкерлер болмаса бәрібір ғой ешкім көріп тұрған жоқ, ұстай алмайды деп заң бұза береді.

Лауазымды тұлғалар арасында заңнан тыс әрекет ету, қызметін асыра пайдалану бар.

Халық қандай заңдар бар екендігінен көбіне хабарсыз, сосын ұсталып қалғанда ескертіп айыппұл салдыртқанда бұрын білмегесін қиналады, ондай заңды естімдік деп шығады.

Критерий: 1 Бұкіл халықты қамтуы,

2 шынайы жүзеге асуы

3 әділдік және теңдікті орнатуы.

Ұсныс: Енді осы проблемаларды шешу үшін, заңды Қазақстан қоғамында жүзеге асыру үшін мынадай тиімді тетік, шешім ұсынамыз: **Автоматизация**

Автоматизация – заң мен тәртіп жүйесіндегі процестерді патруль қызметкері, полициялар бәрі шұбырып қарап, тексеріп жүретін емес. Енді технология арқылы автоматты жүргізу. Мысалы: қазіргі Сергек сияқты камералар жол ережесі, заң бұзылса номер арқылы анықталып автоматты тұрде каспиден айыппұл келіп тұрады. Осындағы мысалдар.

Контрапрограмент: Иә біз келісеміз, оппозиция айтуы мүмкін даннайлар таратып жіберед өзгертіп жіберед деген мүмкін екендігін.

Біраак, біз егер қауіпсіз мемлекет боламыз, цифрлы мемлекет боламыз деген

Механизм: Енді біз автоматизацияны Қазақстанға қалай енгіземіз?

ЖИ қосылған жолда камералар орнатамыз. Қазір білеміз Сергек т.б жүзеге асып жатыр, соны дамытамыз. Бұкіл ауыл-аймақты қамтитында етеміз. Эр азаматтың ереже жол ережесін бұзған үшін айыппұл келіп тұрады. Сонымен қатар тек жолдарға емес, енді парктерде, демалыс орындарында, қала көшедерінде, қоғамдық орындарда да ЖИ камера, сенсорлар орнатамыз. Егер адам қоқыс тастаса, үрласа камера автоматты тұрде бет-әлпетті танитын болады, орны мен уақытын тіркейді. Сосын бізде әр адамда ID карталары болады, деректері болады. Сол арқылы айыппұл туралы ескертулер жасап, айыппұл салатын боламыз. Дәл осы камераларды: Сингапур, Оңтүстік Корея, Жапония байқасақ, «Заң және тәртіп» қағидасы шынайы жұмыс істейтін, қылмыс деңгейі төмен мемлекеттердің бірі. Демек олар әрине қауіпсіздік, осындағы қылмыс санын азайтуда тәжірибесі бар мемлекеттер. Олар осындағы автоматизацияланған техникаларды қолдануы бееуер емес. Статистика бойынша, Жапонияда интеллектуалды камералар орнатылғаннан кейін 2022-ден 2024-ке дейін 33% төмендеген.

Эстониядағыдай: барлық мемлекеттік қызмет пен сот процесін онлайн қыламыз. Эр азаматтың цифрлық ID болады. Оның көмегімен, сотқа арыз беріп, айыппұл тәсілі алады, дауыс бере алатын болады. Барлық сот шешімдері жария болып автоматты тұрде жарияланады. Қазір Эстонияда 99% мемлекеттік қызмет онлайн өтеді.

Сосын барлық деректерді бір базаға біріктіреміз. Болып жатқан құқықбұзушылықтар, әр аймақтағы, облыстағы қылмыстар автоматты түрде тіркеліп тұратын болады. Ортақ база болады. Өте ыңғайлы боалды.

Егер шынымен сенікі дұрыс ЖИ қателесіп кеткен кездер болуы мүмкін. Сол үшін апелляция деген дүниені де енгіземіз. Егер сен өзіңің дұрыс екеніңе сенімді болсан, онлайн е-гов арқылы уақытын, оқиғаны енгізіп камерадан көріністі талап ете алатындей, ол кері байланыс беретіндей болады. Яғни өзіндікін нақты дәлелдеу жүзеге асады.

Басында жол ережесін бұзу, қоқыс тастау деген бұзса айыппұл саламыз, келесі қайталағанда күрделене береді, яғни тәулікке қамалу, үстінен іс қозғау т.б.

Неге бұл автоматизация шынымен жүзге асатын болады? Неге енді шынымен халық бағынатын болады, орындастырын болады?

1. Жаңа проблемаларды атағанда: халық арасында ой бар. Полиция қызметкері жоқ жерде білгенімді істей алам, ешкім көрмейді деген ой бар. Қате ой, осының кесірінен бізде қанша Заң қатайтып, қабылдан жатсақ та, оның саны өсе беретін болады. Ал енді біз автоматизацияладық, белгілі бір таңда көшелерде, пакртерде, жолода камералар бар. Полиция қызметкерің жоқ болса да, құқықбұзушылық, заңбұзушылықтар болса бірден ЖИ оны көріп, бет-әлпетін жаттап алып, номері арқылы е-гов секілді сайттардан, каспиden айыппұл келіп тұратын болады.
2. Халық осындағы айыппұлдардан ақшасы кеткенін, тәулікке қамалғанды, үстінен іс қозғалғанын әрине қаламайды. Ол өзі іstemесе де жақындары арасында заң бұзып, камераға түсіп айыппұл тқлеген оқиғалар туралы естітін болады. Халықта артық ақша жоқ, олар ақшасын айыппұлға құрта бергісі келмейді. Сол үшін заң бұзбауға үйренетін болады.
3. Енді ол осындағы жағдайлардың алдын алу үшін, бір рет ұсталып, айыппұл салса енді ккелесіде одан да күрделіге түсетінін яғни үстінен іс қозғалып, тәулікке қамалатынын біледі. Енді басқа да заңдарды өзі байқамай бұзып кетпес үшін, хабардар болу үщін енді ол заңдағы өзгерістерді қарап, жалпы заңдарды оқып жүретін болады. Ал бұл халықтың құқықтан сауатты болуына апарады. Мемлекетте қандай заңдар бар екенін біледі.
4. Енді жазадан қашып кету мүмкін болмайды. Себебі бәрі базада автоматты түрде енгізілетін болады, айыппұл келіп тұратын болады. Ешқандай пара, аяушылық деген нәрселермен жазадан қашып жеңілдетіп ала алмайды. Итак біз басында ескерту беріп айыппұл салдыртамыз деп тұрмыз.
5. Азаматтардың өзіне ыңғайлы болады. Бұған дейін сотқа барып жүру, арыз жазу үшін кезек күту керек болатын. Ал енді онлайн сен арыз бере алассың, онлайн салық төлей алассың. Азаматтардың өзіне ыңғайлы болғасын осы онлайн платформаларды қорлданып, автоматизация арқасында заңға бағынатын болады, уақытылы салық төлейтін болады.

Енді біз көз жеткіздік. Автоматизациялайтын болсақ ол шынымен жүзеге асатындығына, 5 себеппен түсіндердім.

Енді неге бұл жол тиімді?

1. **Букіл халықты қамтуды.**

«Заң және тәртіп» барлық азamatқа тең болуы керек дедік. Заңды бұзса, барлық азamat өзінің қылмысына тән жаза тартатын болады. Сонда тиімді тетік болуы үшін ол бүкіл халыққа әсер етуі басты критерий. Ал автоматизация оны жүзеге асырады.

Автоматизацияда көбіне заңға бағынбайтын ол биліктегілер немесе қарапайым халық, онтүстік, солтүстік облыстағылар деген үғыс жоқ. Автоматизация бүкіл Қазақстанда жүзеге асатын болады. Демек мана мен айтқан халық шынымен бағынатын болады деген 5 себеппен -> бүкіл қазақ халқы заңға бағынатын болады.

Факттер: Оңтүстік Корея: Сеул қаласында 2012 жылдан 2015 жылға дейін CCTV камералары 2 есе артты. Сол кезде халықтың құқықтық сақаттылығы артқан. Адамдар Заңнан, құқықтан хабардар болған.

Біріккен Араб Әмірліктерінде де Дубай қаласында 2022 жылы қылмыс деңгейі 62% төмендеген, демек қылмыс деңгейі төмендесе ол халықтың сауаттылығы артқанын, заңдармен танысқандығын, бағынатындығын көрсетеді.

2. Әділеттілік.

Автоматизация арқылы ЖИ ешқандай эмоцияға, аяушылыққа, таныстырықта тәуелді болмайды, оған жол бермейді. Ол автоматтты түрде базага тіркейтін болады, ол базада бәрі біріктірілген. Заң бәріне бірдей қолданылады. Сонда әділеттілік жүзеге асады.